

N:o 15.

Ank. till Riksd. kausli den 8 februari 1898, kl. 2 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion om åvägbringande af rättsordning beträffande slägt- eller efternamn.

Uti en inom Första Kammaren väckt och till lagutskottet hänvisad motion, n:o 6, har herr *Wieselgren* föreslagit Riksdagen att hos Kongl. Maj:t anhålla om förslag till bestämmelser i syfte att åstadkomma en tillfredsställande rättsordning beträffande slägt- eller efternamn.

Sedan motionären erinrat, att han vid 1896 års riksdag uti en då afgifven motion fäst Riksdagens uppmärksamhet å det allt mera framträdande behovet af lagstiftning äfven hos oss beträffande *personnamn* i allmänhet, men att motionen, som godkänts af Första Kammaren, fallit genom Andra Kammarens afslag, anför han, att öfvertygelsen om omöjligheten af att alltjemt låta nu rådande oeffterrättliga förhållanden i hvad anginge slägtnamnen fortfara förmått honom att ännu en gång för Riksdagen framlägga samma förslag, derifrån han dock nu afskilt frågan om dopnamnen.

Till stöd för sin nu gjorda hemställan upprepar motionären hvad han beträffande behovet af stadganden rörande slägtnamn anfört i sin motion vid 1896 års riksdag. Han erinrar till en början, hurusom bruket af förnamn varit allmänt redan i äldsta tider, men att under tidernas lopp af nödvändigheten att jemväl kunna sins emellan särskilja de större eller mindre flockar af enskilde, hvilka på grund af gemensam upprinnelse och deraf härledt blodsband bildat sammanslutningar af större eller mindre betydelse för samhället, uppstått slägt- eller familjenamn, samt att sådana numera förekomme, om än efter skiftande modeller, öfver allt — ett förhållande, hvartill i de stora kulturländerna lagstiftningen synnerligen kraftigt bidragit, i det den funnit i samhällsordningens intresse nödvändigt att

bestämma dels beträffande de enskilda samhällsmedlemmarnes rätt och pligt att ega namn, dels ock angående villkoren för deras rätt att ändra de namn, hvilka de redan bure. Såsom mera grundväsentliga drag inom ifrågasvarande lagar funne man vanligen stadgadt, att äkta barn ärfde faderns familjenamn, att hustru vid äktenskap förvärfvade mannens familjenamn, samt att detta skulle bäras jemväl af fränskild hustru — ehuru inom olika länder smärre skiftningar i dessa och andra hithörande bestämmelser förekomme. Hvad åter beträffade rätten att ändra sitt namn, rådde i detta stycke större skiljaktigheter, antagligen beroende på olika uppfattning af personnamnrättens natur.

Sedan motionären härefter lemnat en redogörelse för gången af lagstiftningen på ifrågasvarande område i åtskilliga andra europeiska länder, öfvergår han till en kort framställning af utvecklingen här i riket utaf bruket af familjenamn och angifver åren 1620—1650 såsom den period, då man hos oss började i större skala antaga sådana namn. Ofrälse officerare, civile embetsmän och prester antogo i de flesta fall verkliga efternamn; namnen på »son» blefvo inom denna samhällsklass rätt sällsynta. Men, fortsätter motionären, om än detta förhållande till en tid bibehållit sig och ännu under 1700-talet förblifvit förhärskande inom de bildade samhällsklasserna, hade en tydlig förändring härutinnan inträdt under innevarande sekel; och då derjemte de djupare samhällslagren, med bibehållande af gammal sed, öfver hufvud taget underlätit att förse sig med andra efternamn än sådana, som bildats af fadersnamnet med tillagdt »son» eller »dotter», torde det vara en obestriddig sanning, att, såsom forskare i detta ämne utan skiljaktighet påstode, det vida öfvervägande antalet af vårt folk ännu alltid vore i saknad af verkliga familjenamn.

Såsom förklaring af detta förhållande, hvilket lätt kunde fattas såsom bevis på en fördröjd utveckling och en underlig brist på familjekänsla, torde med allt skäl kunna påpekas den länge rätt obetydliga rörligheten bland de djupare folklagren och särskildt den åkerbrukande befolkningens stora lätthet att med anlitande af namnen på sina gårdar eller torp åstadkomma all nödig beteckning af de enskilda personligheterna.

Men det kunde ej undgå uppmärksamheten, att våra nutida erfarenheter pekade åt helt annat håll än förr. Samfärdseln inom landet vore ganska uppdrifven; befolkningen hade i annärkningsvärd grad dragit sig från landsbygden in till städerna, och en allt mera utbredd bildning höjde nya lager af folket till den ståndpunkt, å hvilken möjligheten af att särskilja individerna för att kunna följa dem blefve af största vikt för både statsintresset och det samhällslif, som i skilda riktningar i handel ochandel allt mera utvecklade sig. Likasom staten i alla grenar af sin omfattande

förvaltning måste vara synnerligen betjenad med att de enskilda samhällsmedlemmar, med hvilka den på olika sätt trädde i förbindelse, i möjligaste mån kunde indentifieras, måste ock samma intresse göra sig gällande inom affärs- och yrkesverksamheten likasom inom hvarje gren af den medborgerliga samfärdseln i landet. Men sådan identifiering låte sig blott med svårighet åstadkomma, så länge ännu största antalet af vårt folk saknade verkliga familjenamn.

Till belysning af detta förhållande meddelar motionären några iakttagelser, gjorda vid genomseende af polisunderrättelsernas register för åren 1878—1884. Bland der förtecknade personer buro 1,712 namnet Andersson, af 18 stafvadt Andersen, och 122 Andersdotter, hvilket dock såsom namn vanligen ansåges liktydigt med namnet Andersson, hvarmed det ofta utbyttes; och att i handlingar och rullor särskilja dessa mer än 1,800 personer sins emellan vore redan i och för sig en ganska vansklighets sak, som blefve än svårare i de fall, då äfven förnamnen vore lika, hvilket, såsom motionären med exempel ur samma register visar, inträffade långt ifrån sällan. Af de i registret upptagna personer bure omkring 500 namnet Larsson eller Larsdotter, ungefär lika många namnet Persson, inemot 600 hette Svensson, 750 Nilsson, lika många Olsson och 900 Pettersson. Om man härvid påminde sig, att dessa alla utgjort föremål för polismyndigheternas åtgärder, så kunde man med skäl häpna öfver de anspråk, som från samhällets sida ställdes på dessa myndigheter, så länge som lagstiftningen underlåte att lätta deras arbete ens dermed, att den ålade samhällets hundratusental att skaffa sig verkliga efternamn.

Men det vore ej blott med denna brist, vår lagstiftning vore behäftad. Den vore lika outvecklad, der det gälde att begränsa och regelbinda friheten att antaga familjenamn. Det vore brukligt, att äkta barn antoge sin faders likasom hustru sin mans familjenamn, att fränskild hustru återtog sin faders familjenamn, der hon icke föredroge att behålla den fränskilde mannens, samt möjligen ock att oäkta barn antoge sin moders familjenamn; men några lagstadganden härom förefunnes icke. I kyrkolagen 3: 12 föreskrefves väl, att prästen skall uti kyrkoboken anteckna orten och dagen, hvar och när ett barn födt är, såsom ock när det döpt varder, jemväl barnets, dess föräldrars och deras namn, som vittnen till dess döpelse varit hafver, likasom ock i kongl. förordningen angående anmälningar om födda barn den 11 februari 1887 samma bestämmelse förekomme om uppteckning jemväl af »barnets och dess föräldrars namn». Men om med »namn» menades annat än deras dopnamn, utsades icke; något åläggande för vederbörande att äfven ega och uppgifva familjenamn kunde icke vara häri inneslutet. I de kongl. förordningen angående kyrko-

böckers förande den 6 augusti 1896 bifogade regler till församlingsboken föreskrefves, att personernas för- och tillnamn skulle fullständigt och utan förkortningar utskrifvas; men att härmed icke gifvits något förståndigande i fråga om att verkligen ega ett tillnamn vore så mycket tydligare, som det strax derefter hette, att då anmälan om *antagande* eller ändring af tillnamn skedde, skulle jemte detta det fadersnamn eller tillnamn, personen förut haft, utsättas inom parentes. Och det i reglerna till födelse- och dopboken meddelade förbudet mot namns ändrande gälde blott dopnamn. Namnpligten i vårt land vore inskränkt till dopnamnet; med undantag af längre fram anmärkta särskilda fall förekomme begränsning af friheten att ändra eller antaga namn hos oss blott i fråga om dopnamn.

Motionären förbisåge härvid icke det från 1626 års riddarhusordning alltjemt bibehållna förbudet mot adlig ätts upptagande af annan ätts nummer, *namn* eller vapen; men det rörde blott förhållandet inom riddarhuset. Ännu några andra specialstadganden uti ifrågavarande ämne funnes meddelade. Så ålades genom en förordning af den 16 oktober 1705 hofrätterna att anbefalla vederbörande domstolar att noga tillse: »det ingen delinqvent blifver annorledes nämnd än dess eget och faders namn är, och att de, som icke komma att undergå lifsstraffet, förbjudas vidare att bruka något annat, hvilket ett adeligt namn likt vara må, och det vid straff tillgörandes». Här vore ett verkligt förbud för ofrälse missdådare icke blott att bära antaget efternamn, som innehades af någon adlig släkt eller till och med endast liknade sådant, utan att bära hvarje efternamn, då såsom sådant icke räknades angifvandet af hvilkens son den dömde vore. — Genom ett kongl. bref den 29 april 1752 stadgades förbud för gemene man vid här och flotta att använda adliga slägters namn, och detta förbud upprepades i ett kongl. bref den 28 juli 1762. Den 29 maj 1767 ingick riddarhusdirektionen till regeringen med hemställan, det Kongl. Maj:t måtte genom allmänt påbud förbjuda ofrälse, vid ansenligt vite, att bära och bruka adliga tillnamn, men ehuru genom kongl. brefvet till direktionen den 14 juli 1767 härå meddelades det svar, att Kongl. Maj:t velat härtill samtycka, hade, såvidt motionären funnit, aldrig det »allmänna påbudet» kommit till stånd eller det »ansenliga vitet» faststälts, förmodligen därför att man insett den svårighet att åt samtycket förskaffa någon kraft och verkan, som haft sin grund deri, att redan vid denna tid ett stort antal ofrälse vid sitt inregistrerande på riddarhuset vare sig bibehållit förut egande efternamn af fullkomligt borgerlig klang eller antagit nya, hvilka i intet afseende afstucko från den stora mängdens; och häraf förklarades också, att de kongl. besluten af 1752 och 1764, ehuru, såvidt motionären visste, aldrig upphäfdas, lika litet kunnat någonsin vinna full-

ständig tillämpning. I tjänstgöringsreglementet för armén vore föreskrifvet, att i rullor öfver personal finge en gång införda namn ej ändras utan behörigt tillstånd till namnförändringen, ett tillstånd, som meddelades åt officerare och civilmilitära personer af motsvarande rang af Konungen, åt underofficerare och civilmilitära af underofficers rang af fördelningschefen och åt manskap af regementschefen. Men oaktadt här sålunda finnes föreskrifven en verklig pröfning af namnändring, inträffade dock ofta, såsom motionären visar med exempel på i Post- och Inrikes Tidningar förekommande annonser om namnförändringar, att gemene man utbytte sina ofrälse namn mot adliga, hvilket tillräckligt visade, att den pröfvande myndigheten antingen icke kände till de förberörda kongl. brefven eller icke tillerkände dem fortfarande giltighet.

Lika litet syntes domstolarne i landet såsom ännu gällande uppfatta 1705 års förbud mot att missdådare finge tillegna sig eller benämnas med adliga namn, ehuru sagda förbud ej heller torde vara upphäfdt. Antagligen hade ifrågavarande »oskick och missbruk» aldrig varit öfvadt i så stor utsträckning som just nu. Ej sällan torde de, som af en eller annan anledning genomsåge förteckningar eller rullor öfver häktade eller dömde förbrytare eller lösdrivare, hafva funnit anledning att med någon undran dröja vid der förekommande adliga familjenamn; man leddes med eller mot sin vilja till den slutsatsen, att den svenska adeln måste hafva råkat i ett betänkligt förfall. Men en närmare undersökning af förhållandet visade, att blott en ringa del — icke tio procent — af de adliga namnen verkligen ock bures af riddarhusmedlemmar. De öfrigas bärare tillhörde ej de släkter, hvilkas namn de använde, utan hade blott usurperat dem. Samma förhållande egde ock rum med en mängd af de särskilda slägt-namn, hvilka mera bekanta ofrälse släkter bure. Här om någonstädes rådde obegränsad socialism.

Till belysning häraf meddelar motionären ur polisregistren för åren 1878—1894 en förteckning på de adliga namn, som der förekomma och som, såvidt motionären kunnat utröna, burits af personer, hvilka icke tillhört den likbenämnda adliga släkten, och fortsätter: Friheten att antaga namn inskränkte sig emellertid icke till att antaga namn *en* gång; ingenting hindrade, att man allt fortfarande begagnade sig af denna sin rätt. Man gjorde det desto hellre, om man fläckt det först burna eller antagna, och följden af ifrågavarande frihetsutöfning vore i ögonen fallande, då man granskade, polisregistren, domstolarnes brottmålsprotokoll eller fångelsernas fångerrullor. Gränsen för denna frihet att byta namn vore nog vid för att icke kunna då och då åstadkomma verkliga oeffterrättligheter. Motionären lemnar exempel på dylika fall och påpekar, hurusom ej sällan kända och

aktade familjenamn anläggas för att bereda innehafvaren ett förtroende med deraf följande förmåner, hvilka icke annars skulle kommit honom till del, utan att dock företaget därför kan anses falla under strafflagen.

Härefter fortsätter motionären:

Rent af instinktivt tycktes dock allmänheten uppfatta antagande eller utbytande af namn såsom en allt för vigtig åtgärd för att icke böra vara förbunden med *någon* laga form. Härifrån torde vara att härleda den rätt allmänt praktiserade vanan att i Post- och Inrikes Tidningar tillkännagifva dylika namnbyten; man ansåge sig dermed hafva beredt dem någon större laglighet, än om man blott i någon »vanlig», om än vida mer spridd, tidning kungjorde dem. Men dessa tillkännagifvanden vitsordade ganska ofta, huru obetänkt vederbörande begagnade sin ifrågavarande rätt, och ett studium af dem lemnade icke mycket hopp öfrigt, att man på det fria namnbyttets väg skulle hinna till den ståndpunkt, som för både allmänt och enskildt intresse måste synas önskvärdt. Det vore icke för tidigt att söka äfven å detta område bringa ordning och reda till stånd. Och ville man verkligen tänka sig en allmän ålderdomsförsäkring lagstadgad inom vårt land, torde såsom en oundviklig förutsättning därför vara att fatta ordnandet af våra namnförhållanden så, att lagligen stadgades dels om skyldighet att ega verkligt efternamn, dels ock om viss ordning, i hvilken tillstånd att antaga eller utbyta sådant namn borde sökas. I hvad fall som helst torde ock böra beredas utväg för dem, som innehade bestämdt slägtnamn, att värna sitt intresse i att icke detta obehörigen tillgrepes. Ty hvarken för dessa slägter eller för det allmänna kunde det vara likgiltigt, om genom en äfven utan alla lagstadganden fortgående namnbildning fullt bestända familjenamn hänsynslöst blefve prisgifna åt hvem som helst, som af ena eller andra anledningen kunde vilja tillägna sig dem. Äfven i vårt land visste man lyckligtvis att sätta värde på »ett *aktadt* namn»; någon möjlighet borde väl då ock här beredas bärare af sådana vare sig ärfda eller förvärfda namn att, i sitt sträfvande för dess bibehållande vid sådant värde, ej paralyseras af främmande, hvilka utan känsla för familjens traditioner eller namnets förpligtelser anlade och måhända rätt snart besudlade det. Fall torde understundom inträffa, der visst familjenamn antoges blott för att *kränka* dess verkliga egare; i andra fall toges det blott »på höft» — men någon särskild afsigt att hedra det torde under dylika förhållanden knappast förefinnas. Det kunde ej vara likgiltigt, om ett lands lagstiftning lemnade detta vigtiga område utan rätts-skydd. Äfven hos oss torde en »individualrätt» af ofvan antydd omfattning böra både erkännas och fastställas.

Betänkligheter kunde möjligen göra sig gällande i fråga om familje-

namnspligt i ett land, der en talrik klass af mindre jordegare i så hög grad som hos oss försummat att anlägga sådana. Men då denna klass i landets nordligare landskap *redan* brutit med denna sed, och i allt fall vår landtbefolknings ökade bildning samt stegrade betydelse i både socialt och politiskt hänseende måste kräfvat dess inordnande under samma regler, som redan länge gjort sig gällande bland öfriga kulturfolk, kunde motionären icke tillmätta dessa betänkligheter något synnerligt afseende.

Till hvad motionären sålunda uti sin vid 1896 års riksdag väckt motion anført beträffande behovet af en rättsordning angående slägtnamn lägger han nu en erinran derom, att två af högsta domstolens ledamöter vid granskning af lagförslaget rörande handelsregister, firma och prokura rigtat en anmärkning mot den svenska lagstiftningen för dess betänkliga brist på bestämmelser angående namnförändringar, då dessa ej sorterade under 22 kap. 1, 7 och 8 §§ strafflagen eller 12 och 13 §§ i varumärkeslagen, en anmärkning, som gälde det orimliga, ehuru alldeles oförnekliga förhållandet, att i brist på lag rörande namnförändringar en person, som ville i sin affärsrörelse begagna en annans namn för att dermed draga till sig kunder eller stärka sin kredit, vore, firmalagens bestämmelser till trots, lagligen oförhindrad att göra det, om han blott sjelf antog sagda namn, därför intet laga hinder förefunnes, och att de båda justitieråden därför hemställt om vidtagande af nödiga lagstiftningsåtgärder i omförmälda hänseende före eller samtidigt med utfärdandet af ny firmalag, men att, ehuru sådan lag sedermera utfärdats den 13 juli 1887, ännu icke vidtagits några åtgärder i det önskade syftet. Sedan motionären härefter meddelat några ytterligare uppgifter angående förhållandena uti ifrågasvarande afseende inom Tyska riket och i Norge, anför han vidare, att behovet af ett individernas särskiljande genom antagna efternamn gör sig i allt högre grad gällande, men att, då det öfvervägande största antalet af de efternamn, som antagas, redan bäras af andra, den oreda, som genom antagandet af sådana namn borde förekommas, derigenom blott allt mera ökas.

På grund af hvad sålunda anförts och under uttalande af sin förvisning, att förr eller senare en lagstiftning i detta stycke *måste* bringas till stånd, hemställer motionären, att Riksdagen ville i underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t måtte vidtaga erforderliga åtgärder för åstadkommande af en tillfredsställande rättsordning i fråga om slägt- eller efternamn och för Riksdagen framlägga förslag till de bestämmelser, som för ändamålets vinnande äro nödiga.

Den af herr Wieselgren vid 1896 års riksdag väckta, ofvan omför mällda motionen afstyrktes af lagutskottet, och utskottet intager nu samma ställning som då till den del af frågan, hvilken nu föreligger. Utskottet kan således ej förneka och underkänner icke betydenheten af de utaf motionären framhållna missbruk och olägenheter, som äro eller kunna blifva en följd af den rådande friheten på detta område; och utskottet fäster sig härvid särskildt vid de svårigheter, som häraf vållas för domstolar och polismyndigheter vid utöfvandet af deras verksamhet gent emot förbrytare. Sedan emellertid genom kongl. förordningen angående kyrkoböckers förande den 6 augusti 1894 blifvit stadgadt, att i församlingsbok, jemte ett till äfventyrs antaget nytt namn, städse skall utsättas vederbörandes förra tillnamn, och detta sålunda alltid kommer att inflyta i betyg, som på grund af nämnda bok utfärdas, torde berörda svårigheter komma att med tiden i betydlig mån minskas. Att kringstrykande personer på olika orter begagna för tillfället antagna namn, lärar för öfrigt icke genom lagstiftning kunna hindras; och bedrägeri genom antagande af falskt namn är redan i lagen belagdt med straff.

Villigt medgifver utskottet, att det i många afseenden skulle vara särdeles förmånligt, om hvarje familj i landet hade sitt särskilda tillnamn, men ett sådant resultat lärar icke genom någon lagstiftning kunna uppnås. För att vinna ordning och reda uti ifrågavarande hänseende, är det för öfrigt ej nog att lagstifta. Kontrollen måste också vara väl ordnad och effektiv, och att svårigheterna härutinnan torde vara betydande framgår af den omständigheten, att äfven i de länder, der man lagstiftat i ämnet, ordningen beträffande familjenamn icke lärar vara stort bättre än hos oss.

Så länge en mycket stor del af landets befolkning vidhåller seden att ej antaga något egentligt familjenamn, utan såsom efternamn begagnar faderns förnamn med tillägg af »son», samt dessa namn på »son» äro lika med dem, som af många andra användas såsom verkliga familjenamn, lärar en sådan rättsordning beträffande slägtnamn, som motionären afsett, i allt fall icke kunna åvägabringas, och att genom ett lagbud våldsam bryta denna sed kan utskottet icke tillstyrka.

På grund af dessa utaf 1896 års lagutskott anförda skäl och då den diskussion, som vid senaste behandlingen af motionärens nu föreliggande förslag egde rum inom kamrarne, enligt utskottets mening, icke kunde anses i någon mån förringa betydelsen af desamma, föranlåtes utskottet hemställa,

att förevarande motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föränleda.

Stockholm den 8 februari 1898.

På laguskottets vägnar:

CARL B. HASSELROT.

Reservation

af herrar *Rudebeck* och *C. F. Pettersson*.
